

С.І. Корнієнко, доктор с.-г. наук,
В.П. Рудь, кандидат економічних наук
Інститут овочівництва і баштанництва НААН

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ГАЛУЗЕВОЇ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ «ОВОЧІ УКРАЇНИ – 2020»

Розглянуто сучасний стан галузі овочівництва. Проведено аналіз динаміки посівних площ, валових зборів, рівня врожайності овочів відкритого, захищеного ґрунту та баштанних продовольчих культур. Вивчено питання формування асортиментної політики овочевого ринку, визначено частку овочевої групи в структурі продовольчого кошику. Визначено причини, що стримують ефективний розвиток овочепродуктового підкомплексу. Викладено загальну стратегію і пріоритетні напрямки інноваційного розвитку галузі на перспективу.

Ключові слова: овочівництво, споживання, структура продовольчого кошику, баланс попиту і пропозиції, інноваційний розвиток, проблеми, програмне забезпечення.

Вступ. Відповідно до основних положень галузевої комплексної програми «Овочі України – 2020» передбачено забезпечення населення України високоякісною овочево-баштанною продукцією до 2020 року у обсязі 15 млн. т. Виконання Програми дасть можливість повністю забезпечити внутрішню потребу держави у споживанні населенням овочів на рівні 186 кг на рік на 1 особу, а також у сировині для промислової переробки та зростання обсягів експорту в кількості до 2,5 млн. тонн на рік, що стане реальним джерелом поповнення дохідної частини державного бюджету.

Результати досліджень. Овочі – основний вітамінний продукт харчування. У структурі посівних площ у світі овочі займають до 2 %, проте значення їх для жителів планети важко переоцінити. Україна вже сьогодні входить до першої п'ятірки з виробництва овочів у світі і виробляє 18 % овочів Європи та 33 % овочів країн СНД.

Українське овочівництво має важливе соціальне значення і відіграє виняткову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни.

© Корнієнко С.І., Рудь В.П., 2015.

За даними ВООЗ людині необхідно споживати 441 г овоче-баштанної продукції на добу, або 161 кг на рік. У 2014 році споживання овочів знаходилось на межі встановлених медичних норм – 163,2 кг, що майже на 62 кг вище рівня 2000 року. Тобто, в умовах «білкової недостатності» овочі є свого роду «страховим полісом» здоров'я, оскільки багатий на овочі раціон оберігає організм людини, запобігає розвитку багатьох хвороб, забезпечує величезну кількість важливих для життєдіяльності речовин: вітаміни групи В, С, фолієву кислоту, калій, клітковину, мінеральні речовини та мікроелементи. В той же час, споживання овоче-баштанної продукції в Україні все ще нижче рівня аналогічного показника деяких країн СНД: Вірменії (288 кг), Грузії (184), Казахстану (195), Узбекистану (179), Азейбарджану (165) та Європи. Крім того, при виробництві 240 кг/одну людину, до споживача надходить тільки 163,2 кг. Різниця (31,3 %) кг витрачається на: корм худобі (15,6 %), посів (1,1 %), експорт (2,8 %). Втрати складають (11,8 %).

В Україні у 2014 році площі, на яких вирощували овочеві і баштанні культури, в усіх категоріях господарств становили 541,1 тис. га, у т. ч. овочі відкритого ґрунту – 459,3 тис. га, овочі захищеного ґрунту – 4,5 тис. га та баштанні продовольчі культури – 77,3 тис. га. Загальний валовий збір овочевої і баштанної продукції в Україні у 2014 році склав 10,3 млн. тонн у т.ч. овочів відкритого ґрунту – 9,2 млн. тонн, овочів захищеного ґрунту – 481 тис. тонн та баштанних продовольчих культур – 685 тис. тонн (табл. 1).

На сьогодні в Україні виробляють: 2148 тис. т томата, 1877 тис. т капусти, 1109 цибулі на ріпку, 940,9 тис. т огірка, 897,1 тис. т буряку столового, 890,7 тис. т моркви, 573,2 тис. т гарбуза, 531,4 тис. т кабачка, 187,9 тис. т перцю солодкого і гіркого, 86,9 тис. т баклажана, 191,1 тис. т часнику, 547,6 тис. т кавуна, 137,6 тис. т дині та 205,2 тис. т інших овочів.

У 2014 році відмічено наступну структуру виробництва овочевих і баштанних культур: томат займає – 20,8 %, капуста білоголова – 18,2 %, цибуля ріпчаста – 10,7, огірок – 9,1, буряк столовий – 8,7, морква – 8,6, гарбуз – 5,6, кабачок – 5,1, часник – 1,9, перець і баклажани – 2,6, баштанні – 6,6 %. Виробництво зеленних культур є недостатнім – 2%, коли в країнах Європи їх частка сягає 30%, у т.ч. салату – понад 10 % .

Виробництво овочів, в основному, розміщено у господарствах населення, частка яких у загальному виробництві складає понад 86 %. У той самий час рівень урожайності у сільськогосподарських підприємствах зростає і становить 34,6 т/га, проте це не має суттєвого

впливу на загальний рівень урожайності по країні (20,8 т/га) внаслідок малої частки цих підприємств у загальній пропозиції (13,9 %). Урожайність у господарствах населення становить 19,5 т/га. Питома вага господарств – 86,1 % (рис. 1).

Слід відмітити, що урожайність за всіма категоріями господарств не перевищує 21 т/га, це значно нижче рівня розвинених країн світу (11 рейтингова позиція серед країн Європи).

Отже, Україна поки що не може стати достойним конкурентом європейським країнам внаслідок низької урожайності через недостатній рівень інвестування у розвиток галузі овочівництва. Перехід до вирощування овочевих і баштанних культур у господарствах населення та дрібних фермерських господарствах зумовив посилення відриву реального виробника від наукових надбань, новітніх технологій, якісного насіння, суттєво обмежив можливості інвестиційно-інноваційного розвитку овочівництва.

Внаслідок руйнації великотоварного виробництва почастішали та стали більш відчутними коливання обсягів виробництва і рівня забезпеченості населення в розрізі окремих овочевих культур. У кінцевому результаті все це ускладнює цінову ситуацію на ринку продовольчих товарів, зумовлює різке зростання цін на овочі у неврожайні роки і невідправдане зниження їх при високому рівні насичення ринку.

Витрати на виробництво овочів у господарствах населення у півтора – два рази вищі ніж у сільськогосподарських підприємствах через неефективне використання ресурсного потенціалу, застосування ручної праці, відсутність інноваційних розробок і механізації. У господарствах населення при вирощуванні овочів у структурі витрат левову їх частку становить ручна праця, що супроводжується збільшенням трудомісткості. Основними причинами значних витрат ручної праці є низький рівень комплексної механізації виробничих процесів і незадовільна організація виробництва, особливо на приватних ділянках. На відміну від інших галузей рослинництва, овочівництво – найбільш трудомістка галузь. Частка витрат праці у загальній структурі собівартості при виробництві зерна складає біля 6 %, овочів відкритого ґрунту – понад 30 %. Процес оброблення зернових складається із 20–25 технологічних операцій. Виробництво овочів включає 35–40, а виробництво насіння – до 50 технологічних прийомів. На вирощування зернових та технічних культур сьогодні необхідно витратити від 7 до 15 тис грн/га, вирощування товарних

овочів – в середньому – від 27 до 45 тис грн/га залежно від культури, насінників однорічних овочевих культур – до 55 тис грн/га, дворічних овочевих культур – від 60 до 70 тис грн/га. Крім того, вирощування зернових передбачає одноразовий збір, а овочеві збирають багаторазово з подовженим терміном.

Галузь овочівництва в Україні – прибуткова, адже середній рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств складає 15%. У той самий час повна собівартість овочів в Україні зросла відповідно на 5,7%, а ціна реалізації залишилась на рівні 2010 року (табл. 2). В овочівництві через диспаритет цін на промислові товари і овочеву продукцію виручка від реалізації не відшкодовує витрати у розмірах необхідних для розширеного відтворення. У результаті цього суб'єкти галузі втрачають купівельну спроможність.

Структура вартості змінилась. Частка оплати праці знизилась із 30 % у 2000 р. до 14 % у 2014 р. Матеріальні витрати зростають від 42 до 74 %. Відповідно чистий дохід знижується від 28 до 12 %. Це відбувається внаслідок обвалу гривні та диспаритету цін. Так витрати на насіння зросли у 1,7 рази, добрива у 1,8, ЗЗР – у 1,5, ГСМ – у 4 рази, електроенергію – у 4,3 рази, витрати на воду – у 1,9 рази, а витрати на поточний ремонт та амортизацію – знизилися майже у 2 рази. Майже припинилися соціальні виплати.

Ще одним негативним наслідком для овочівництва стало згортання овоче-консервної промисловості та майже повна ліквідація переробних ліній у підсобних цехах сільськогосподарських підприємств. В Україні є достатня кількість потужностей для виробництва консервів, проте рівень їх використання становить 25 % через недостатнє забезпечення сировиною та слабку матеріально-технічну базу. На сьогодні фактичний рівень споживання продуктів промислової переробки становить 8,6 умовних банок при 48,8 необхідних, тобто відсоток виконання норми становить 17,6 %. Не відповідає сучасним вимогам споживачів і виробництво консервів для дитячого харчування за обсягом і асортиментом. Поки що не задовольняються вимоги покупців і щодо зовнішнього оформлення банок, маркування, етикетки та самої упаковки.

На сьогодні відсутні необхідні потужності для переробки, доробки і навіть зберігання овочів. На сьогодні в Україні функціонує 703 сховища загальною місткістю 1,4 млн. тонн для зберігання картоплі і майже 640 сховищ місткістю майже 1 млн. тонн для зберігання овочів. Крім того, $\frac{3}{4}$ сільгосппідприємств не має відповідного обладнання з доробки та переробки овочів, що не

дозволяє їм отримати додаткові прибутки, адже, помиті і розфасовані овочі можливо реалізувати на 15–20 % дорожче. Майже відсутні цехи із заморожування овочів. Надалі запровадження переробки, заморожування та перспективного напрямку – сушіння – дозволить виробнику диверсифікувати канали збуту продукції та підвищити рентабельність бізнесу.

У віддалених районах не функціонують закупівельно-заготівельні кооперативи, що має прямий вплив на низьку товарність галузі. Крім того, повною мірою не використовується природний та економічний потенціал регіонів щодо розширення постачання овочів та продуктів їх промислової переробки в рамках міжрегіонального обміну.

Відмічається **незадовільний технологічний рівень виробництва** овочевої продукції. Малі обсяги товарної продукції для оптового продажу та експорту внаслідок розпорошеності пропозиції за господарствами населення та недостатньої кількості сільгоспідприємств, які б постачали продукцію через маркетингові канали. Це має негативний вплив на ефективність формування та функціонування овочевого ринку на його загальнодержавному та регіональному рівнях.

Відсутність **професійного брендингу**. Дана проблема має місце як на макро-, так і на мікрорівні.

Відсутність **ефективної інфраструктури**. В Україні до цього часу не створено крупнооптової торгівлі через організовані продовольчі ринки, де гарантовано збут продукції на економічно вигідних умовах. Внаслідок цього ланцюг «виробник – оптовик – роздрібний продавець – споживач» залишається перевантаженим великою кількістю суб'єктів господарювання. Для постачання багатьох видів овочевої продукції на експорт потрібні серйозні інвестиції в інфраструктуру. Так, наприклад, зростання обсягів експорту кавунів стало можливим для вітчизняних виробників лише внаслідок високої товарності плодів, крім того, для експорту цього виду продукції не потрібна складна й дорога післязбиральна доробка (охолодження, сортувальні лінії, пакування).

Низький розвиток агрологістики. В усьому світі управління товаропотоками аграрної продукції є високоприбутковим бізнесом, який розвивається як через створення спеціалізованих підприємств, так і у складі великих торговельних компаній.

Невідповідність вітчизняної овочевої продукції європейським стандартам. Так, європейські супермаркети реалізують лише продукцію, що має сертифікат якості та безпеки EuroGar. Сьогодні ж вітчизняні виробники у більшості навіть не знають про його існування. Ті ж підприємства, що на практиці зіштовхнулися з цією перешкодою, поки знаходяться на етапі оцінки доцільності інвестицій у сертифікацію.

Отже, процес розвитку економічних відносин між сільгоспвиробниками та організаційно-правовими формами ринкової інфраструктури стримується через: низький рівень закупівлі овочів за прямими угодами, заготівельними і переробними підприємствами, комерційними структурами через біржову торгівлю, торгові дома, відсутність інтервенційних закупівель державними структурами тощо.

Наявність усіх вищезазначених проблем не дозволяє сповна використати природний і економічний потенціал країни щодо розвитку овочівництва до намічених обсягів, які гарантують стабільне наповнення продовольчого ринку якісною овочево-баштанною продукцією за прийнятими для споживачів і виробників цінами, та дозволяють одночасно розширити постачання цієї продукції в інші країни світу.

Існуючі проблеми в овочівництві потребують консолідованого розв'язання зусиллями органів державної влади, місцевого самоврядування, виробниками, науковцями та інвесторами з урахуванням особливостей регіонів України та рівня їх соціально-економічного розвитку.

Вихід овочівництва на новий етап розвитку відповідно до основних положень галузевої комплексної програми «овочі України – 2020» можливий шляхом провайдингу інноваційно-інвестиційної моделі розвитку галузі за напрямками:

земельні ресурси та сировинні овочеві зони:

- провести адаптований землеустрій раціонального використання земельних ресурсів під овочеві та баштанні культури;
- сприяти розвитку регіональних зон вирощування овочевих і баштанних культур на території України з урахуванням їх біологічних особливостей та ґрунтово-кліматичних умов регіону;
- провести спеціалізацію вирощування окремих видів овочевих і баштанних культур та їх територіальне розміщення в Україні;
- створити крупнотоварні підприємства інтенсивного вирощування та переробки овочевої і баштанної продукції;

- створити державний орган сертифікації земель та господарств для вирощування овочевої і баштанної продукції;

технології вирощування:

- розробити перспективні енергоефективні технології під окремі овочеві і баштанні культури з використанням прогресивних заходів їх вирощування, удобрення, адаптованих до конкретних ґрунтово-кліматичних умов;

- удосконалити «Систему машин» – технічні засоби нового покоління (ґрунтообробна техніка, сівалки точного висіву насіння, розсадопосадильні машини, комплексні технічні агрегати, збиральна техніка та ін.) для вирощування овочевих і баштанних культур;

- впровадити збалансовану систему удобрення овочевих і баштанних культур за виносом поживних речовин прогнозованим урожаєм;

- розробити інтегровані системи захисту овочевих культур від хвороб, шкідників і бур'янів шляхом створення стійких сортів і гібридів та використання технологічних, біологічних і хімічних методів;

- постійно проводити сортозаміну та сортооновлення;

- збільшити обсяги виробництва овочевої та баштанної продукції на зрошуваних землях з використанням краплинного зрошення, мікродозування і фертигації;

- підвищувати родючість ґрунтів шляхом введення та освоєння овочевих сівозмін з багаторічними бобовими травами, сидеральними культурами, внесенням органічних і мінеральних добрив та хімічних меліорантів, застосування сучасних технологій обробітку ґрунту;

- для захищеного ґрунту запровадити систему часткового відшкодування витрат на електроенергію (на рівні 50 % – для зимових теплиць та близько 30 % – для плівкових);

селекція і насінництво:

- для «реанімації» вітчизняного насінневого ринку запровадити пільги при внесенні вітчизняних сортів та гібридів до «Державного Реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» шляхом повного відшкодування витрат для державних установ – оригінаторів насіння та часткового відшкодування витрат (до 50 %) для вітчизняних сільськогосподарських підприємств інших форм власності;

- розробити механізм державної підтримки первинних ланок насінництва шляхом повного відшкодування елітної надбавки державним науковим установам. Даний захід дозволить залишати елітну надбавку в розпорядженні виробника, що дасть змогу

реалізувати базове насіння практично за ціною сертифікованого. Це сприятиме збільшенню обсягів продажу базового насіння та підвищенню врожайності товарних овочів;

- посилити контроль за сертифікацією насіння овочевих і баштанних культур в посередницьких фірмах, які не є виробниками насіння шляхом відновлення «Ліцензії на право оптової торгівлі» ним. Організації та приватні особи, що займаються реалізацією насіння овочевих і баштанних культур обов'язково повинні мати: довідку про якість та походження насіння, копію сертифікату якості, ліцензію на право оптової торгівлі;

- використовувати в селекції і насінництві метод молекулярно-генетичної ідентифікації та створити генетичні паспорти овочевих культур;

- проводити фундаментальні дослідження з вивчення імунітету овочевих рослин на генетичному рівні;

- зміцнити матеріально-технічну базу для селекції і насінництва із залученням інвестиційних коштів;

зберігання, переробка та логістика:

- реконструювати існуючі овочесховища місткістю 1,3 млн. т та побудувати нові з сучасним обладнанням місткістю 1,2 млн. т овочевої продукції;

- розробити сучасну технологію переробки овочів у високоякісні харчові продукти (консерви овочеві, соуси, кетчупи, соління, напої та ін.);

- створити мережу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з частковою переробкою овочевої продукції;

- створити систему торгівлі овочевою продукцією через продовольчі ринки (дрібні овочеві ринки, крупнотоварні ринки, супермаркети) з перевіркою показників якості продукції;

якість продукції та експорт:

- посилити контроль за якістю продукції на рівні обласних центрів шляхом створення інспекцій якості сільськогосподарської продукції при обласних адміністраціях та їх тісної співпраці з лабораторіями якості на регіональних ринках;

- проблема незбалансованості експорту України, в якому переважає продукція з низьким ступенем переробки, потребує впровадження нових підходів до створення національної експортної політики, спрямованої на диверсифікацію експорту та збільшення в його структурі товарів з високою доданою вартістю;

- гармонізувати національні стандарти з виробництва,

зберігання, переробки та збуту овочевої продукції відповідно до міжнародних та європейських вимог;

- збільшити обсяги виробництва овочевої продукції на експортні цілі за європейськими стандартами;

- посилити контроль за якістю овочевої продукції на основі національних і міжнародних вимог шляхом удосконалення роботи екологічних та санітарних служб;

інноваційна стратегія розвитку овочівництва:

- розробити новітні технології виробництва овочево-баштанної продукції у відкритому і захищеному ґрунті;

- створити нові інноваційні продукти переробної галузі;

- застосовувати перспективні форми трансферу інновацій та реклами;

- покращити систему логістики та маркетингу;

інвестиційна стратегія розвитку овочівництва:

- для збільшення обсягів надходження коштів від міжнародних фінансових організацій та приватних інвесторів сприяти створенню регіональних «Каталогів інвестиційних пропозицій» на рівні департаментів економіки і міжнародних відносин при обласних державних адміністраціях;

- налагодити роботу вітчизняних підприємств для випуску нових машин і механізмів під новітні технології вирощування овочевих і баштанних культур;

- створити комерційні структури розвитку селекції і насінництва овочевих і баштанних культур;

- розробити нові системи захисту рослин від хвороб, шкідників та бур'янів, включаючи різні методи захисту (агротехнічні, біологічні, хімічні);

- створити підприємства для виробництва полімерних матеріалів та будівництва тепличних комплексів;

- побудувати нові овочесховища за сучасними вимогами;

- побудувати сучасні переробні підприємства для переробки овочевої продукції;

- впроваджувати на зрошуваних землях сучасні системи мікродошуванням та краплинного зрошення з фертигацією;

- створити на комерційній основі резервний фонд елітного насіння овочевих і баштанних культур;

- створити дорадчу службу з питань виробництва, зберігання, переробки та збуту овочевої продукції на різних рівнях;

наукове забезпечення:

- постійно створювати нові конкурентоздатні сорти і гібриди, з урахуванням вимог ринку, високоврожайні, стійкі до біотичних та абіотичних факторів;
- розвивати інформаційне забезпечення, яке повинно складатися із ефективної діяльності регіональної та районних дорадчих служб із залученням провідних фахівців наукових та учбових закладів;
- застосовувати різні форм трансферу інновацій та реклами;
- посилити роботу демонстраційних полігонів при наукових установах та дослідних центрах, організувати виставки, ярмарки, дні поля, проводити наукові конференції, круглі столи за участю господарств-виробників овочево-баштанної продукції, у т. ч. і господарств населення;
- підтримувати науково-виробничі об'єднання, спрямовані на інвестування, розробку і виробництво інноваційної продукції;
- сприяти збереженню та відновленню родючості ґрунтів шляхом впровадження науково обґрунтованих систем удобрення та сівозмін;
- застосовувати у виробництві науково обґрунтовані нормативи собівартості овочевої і баштанної продукції;
- удосконалити нормативно-правову систему формування та функціонування овочевого ринку;

організаційно-економічне забезпечення:

- знизити собівартість виробництва овочевої і баштанної продукції шляхом підвищення урожайності та заощадження матеріальних і людських ресурсів;
- підтримувати територіальні виробничі об'єднання, спрямовані на інвестування, розробку і виробництво інноваційної продукції;
- надавати пільгове кредитування для будівництва овочесховищ, тепличних комплексів, зрошувальних мереж, у т. ч. мікродошуванням та краплинним зрошенням з фертигацією;
- зменшити митний збір за ввезення машин, механізмів та обладнання, які не випускають в Україні для виробництва і переробки овочевої продукції;
- проводити матеріальну підтримку кооперативних підприємств з виробництва, зберігання, переробки та реалізації овочевої продукції через пільгове оподаткування і кредитування (перший рік – безвідсотковий кредит);

- часткове відшкодування виробникам насіння вартості затрат на вирощування, засоби механізації, захисту рослин, удобрення, зрошення (25 %);

- надання державної підтримки з відшкодування елітної надбавки господарствам (20 % – для однорічних культур, 30 % – дворічних);

- залучити промисловий, торговельний і банківський капітали для розвитку галузі овочівництва і переробної галузі;

заходи удосконалення роботи дрібнотоварного сектора:

- ініціювати механізм державної підтримки кооперативів з виробництва, зберігання, переробки та реалізації овочевої продукції через пільгове оподаткування і кредитування (перший рік – мінімальні відсотки по кредитах);

- впроваджувати сорти та гібриди овочевих і баштанних культур у господарствах населення;

- налагодити випуск малогабаритної техніки та інвентарю для дрібнотоварного сектора;

- для удосконалення збуту овочів дрібних товаровиробників у віддалених районах налагодити роботу переробних цехів, торгово-заготівельних кооперативів з урахуванням якості продукції;

заходи щодо регулювання органічного сектора овочевого ринку:

- розробити нові види органічних добрив, органо-мінеральних і комплексних водорозчинних мінеральних добрив для відкритого і захищеного ґрунту з урахуванням біологічних особливостей культур;

- розробити систему «Органічне виробництво» як для крупнотоварного сектора, так і господарств населення з використанням відповідних наукових розробок та засобів контролю за якістю продукції;

- стимулювати ведення органічного сільського господарства та довести показник виробництва органічних овочевих культур до 10 %.

- наблизити законодавство України до законодавства ЄС відповідно до Угоди про асоціацію та до відповідних міжнародних стандартів, зокрема щодо питань безпеки харчових продуктів, санітарного і фітосанітарного контролю, а також заходів, визначених Планом дій щодо імплементації Угоди про асоціацію, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України № 847-р, з метою забезпечення правового поля для виробництва органічних овочів, їх переробки та торгівлі;

- підвищення рівня екологічної обізнаності та активності суспільства, запровадження рекламної маркетингової діяльності на всіх рівнях, що направлена на підтримання еколого-економічної рівноваги та забезпечення потреб населення за допомогою відповідної організації обміну, просування органічних торгових марок та контролю за їх походженням;

- поступальне впровадження ефективної моделі прогнозування, планування, управління та виробництва в діяльності органічного підприємства;

- впровадження науково обґрунтованих підходів при вирощуванні органічних овочів у сертифікованих господарствах, з урахуванням спеціалізації по зонах вирощування, зокрема овочів «борщового набору» та баштанних культур;

- створення вітчизняних «органічних брендів» на основі розробки сучасних сортових технологій вирощування органічних овочів шляхом рекомендування певного виду сорту чи гібрида до конкретних ґрунтово-кліматичних умов господарства з урахуванням вимог замовника щодо якісних параметрів готової органічної продукції.

- застосування методів моделювання при управлінні асортиментною політикою овочевого підприємства з виробництва органічної овочевої продукції шляхом оптимізації посівних площ на основі науково обґрунтованих нормативів витрат;

- удосконалення функціонування інфраструктури оптових ринків із гарантованим забезпеченням місць продажу овочевої продукції відповідної якості та екологічної безпеки на національному, регіональних та районних рівнях.

- вжити заходи щодо удосконалення тарифно-митної політики на імпорт основних видів органічної овочевої продукції;

законодавчі акти:

- посилити прозорість та ефективність заходів управління виробництвом і ринком шляхом регулювання цін, а також реформування Державного продовольчого резерву і Державного агарного фонду, запровадження інструментарію менеджменту та ділової практики, адаптованих до глобальних викликів і коливань світових цін;

- розробити законодавчі та нормативно-правові акти у сфері овочівництва для створення сприятливого зовнішнього середовища щодо впровадження інноваційних і інвестиційних проектів;

- удосконалити законодавчу базу з регулювання експортних операцій овочевої продукції;

науковий супровід:

- полягатиме у розвитку вітчизняної селекції і насінництва на базі Інституту овочівництва і баштанництва НААН шляхом створення високоврожайних, адаптованих до природно-кліматичних умов України сортів і гібридів овочевих і баштанних рослин, які мають лікувально-профілактичні, протекторні властивості, зовнішню привабливість, придатність до тривалого зберігання, промислової переробки та механізованого збирання та інші ознаки підвищення конкурентоспроможності товарної продукції.

- Інститут овочівництва і баштанництва НААН є головною науковою установою з питань овочівництва, розробляє та удосконалює існуючі наукові підходи ведення селекційно-насінницького процесу, займається створенням нових конкурентоздатних сортів і гібридів овочевих і баштанних рослин, що здатні зберігати потенційну врожайність сорту при зниженні норм внесення добрив та хімічних засобів захисту рослин, з високим генетичним потенціалом адаптивності, продуктивності та стійкості до стресових факторів навколишнього середовища, розробляє адаптовані органічні і енергоефективні системи виробництва овочів, що забезпечують виконання цільових програм розвитку галузі.

Дані заходи дозволять довести обсяг виробництва овочево-баштанної продукції до 15 млн. т на рік, в т.ч. 1,5 млн. т органічної овочевої продукції, що забезпечить її споживання в розмірі 186 кг на 1 людину та експорт продукції до 2,5 млн. т на рік;

- раціонально використовувати земельні ресурси, зберігати та відтворювати родючість ґрунтів;

- отримати врожайність овочевих і баштанних рослин у середньому не менше 25 т/га;

- зменшити собівартість овочевої продукції на 20–30 % та підвищити її конкурентоспроможність на світовому ринку;

- поліпшити якісні характеристики вітчизняної овочевої продукції;

- створити нові робочі місця у кількості до 55 тисяч працівників;

- стимулювати розвиток вітчизняного машинобудування і підприємств переробної галузі.

- створення міжрегіональної мережі заготівельних кооперативів та спеціалізованих магазинів зі збуту екологічно чистих овочів, що дасть змогу забезпечити повною мірою населення високоякісною

органічною овочевою продукцією за доступними цінами, у т.ч. у несезонний період;

- забезпечити розвиток інфраструктури оптових сільськогосподарських ринків із гарантованим забезпеченням місць продажу органічної овочевої продукції відповідної якості та екологічної безпеки на національному, регіональних та районних рівнях.

Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку овочівництва і баштанництва за умов сприятливого зовнішнього середовища забезпечить впровадження новітніх технологій від виробництва до реалізації, економію матеріальних і людських ресурсів, отримання високоякісної овочевої продукції та екологічно безпечне виробництво.

Інноваційно-інвестиційна привабливість галузі овочівництва і баштанництва полягає в забезпеченні рентабельності на рівні 30 – 35%. При вкладенні інвестиційних коштів в межах 50 тис. грн/га за умови дотримання технологій вирощування овочевих і баштанних рослин гарантовано можна отримати чистий прибуток за виробничий цикл у розмірі 17–20 тис. грн. з 1 га.

Висновки. Очікуваний економічний ефект від впровадження основних заходів галузевої програми «Овочі – 2020» становитиме – 27,8 млрд. грн. і залежатиме від кон'юнктури ринку, дієвості важелів державної політики в регулюванні розвитку овочевої галузі, ресурсокупності використовуваних технологій вирощування овочевих рослин, структури, якості продукції, логістики, зберігання та її збуту.

С.И. Корниенко, В.П. Рудь

Основные положения отраслевой комплексной программы «ОВОЩИ УКРАИНЫ – 2020».

Резюме. Рассмотрено современное состояние отрасли овощеводства. Проведен анализ динамики посевных площадей, валовых сборов, уровня урожайности овощей открытого, закрытого грунта и бахчевых продовольственных культур. Изучены вопросы формирования ассортиментной политики овощного рынка, определена доля овощной группы в структуре продовольственной корзины. Определены причины, которые сдерживают эффективное развитие овощепродуктового подкомплекса. Изложено общую стратегию и приоритетные направления инновационного развития отрасли на перспективу.

S. Kornienko, V. Rud

Sectoral summary comprehensive programme «VEGETABLES UKRAINE – 2020».

Summary. The current state of pig industry. The analysis of the dynamics of the acreage, gross of fees, the level of productivity of vegetables of open, closed and melons food crops. Questions of formation of assortment policy of the vegetable market, the proportion of the vegetable group determined the structure of the food basket. The reasons that hinder the effective development vegetable group sub. It sets out a common strategy and priorities for the innovative development of the industry in the future.

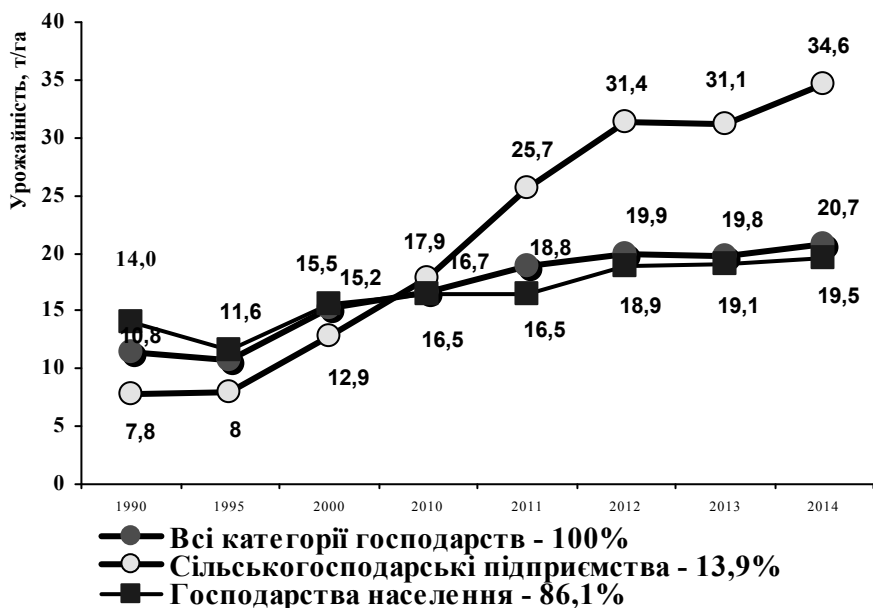

Рис. 1. Динаміка урожайності овочів відкритого і захищеного ґрунту за категоріями господарств в Україні

1. – Динаміка посівних площ, валових зборів, урожайності овочів відкритого, захищеного ґрунту та баштаних продовольчих культур в Україні на період до 2020 року

Вид продукції	2014 р. (факт)			2020 р. (прогноз)		
	Зібрана площа, тис. га	Валовий збір, тис. т.	Урожайність, ц/га	Зібрана площа, тис. га	Валовий збір, тис. т.	Урожайність, ц/га
Овочі відкритого ґрунту	200,6	3946,8	196,7	220,7	5340,0	242,0
Овочі захищеного ґрунту	2,8	308,4	1086,1	3,2	574,0	1629,1
Баштанні продовольчі культури	56,6	533,9	94,3	63,4	795,0	125,4
Степ	260,0	4789,1	184,2	287,2	6709,0	233,6
Овочі відкритого ґрунту	166,1	3344,8	201,4	182,7	4870,0	266,5
Овочі захищеного ґрунту	1,2	130,4	1069,1	1,6	295,7	1799,9
Баштанні продовольчі культури	19,6	145,1	74,0	22,0	178,7	81,4
Лісостеп	186,9	3620,4	193,7	206,3	5344,4	259,0
Овочі відкритого ґрунту	92,6	1864,7	201,4	101,9	2800,0	274,9
Овочі захищеного ґрунту	0,5	42,2	811,9	0,8	140,2	1217,9
Баштанні продовольчі культури	0,9	5,2	56,6	1,0	7,0	67,9
Полісся	94,0	1912,1	203,3	103,7	2947,2	284,1
УКРАЇНА	541,0	10321,6	190,8	597,3	15000,7	251,1

2. – Економічна ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2014р. до 2010р., %
Кількість сільгосппідприємств, що вирощують овочі, од.	786	815	925	812	624	79,4
Реалізовано овочів – всього, тис. т	453,5	656,4	698,7	608,0	672,6	148,3
Собівартість реалізованої продукції, грн./т	1054,8	984,5	883,4	1079,6	1115,0	105,7
Середня ціна реалізації 1 т, грн.	1302,5	1081,6	823,6	1155,2	1301,0	99,9
Прибуток, збиток (+,-) грн./т	247,7	97,1	-59,8	75,6	186,0	75,1
Рівень рентабельності, %	23,5	9,9	-6,8	7,0	16,7	x
Кількість сільгосппідприємств, що одержали прибутки, од.	491	517	567	472	404	82,3
До загальної кількості, %	62,5	63,4	61,3	58,1	64,8	103,7